

II. ŹRÓDŁA I MATERIAŁY

Jarosław Zawadzki

<https://orcid.org/0000-0003-0428-1295>

Archiwum Główne Akt Dawnych, Warszawa

WYDATKI PODSKARBIEGO WIELKIEGO LITEWSKIEGO MIKOŁAJA KISZKI NA SEJMIE WALNYM WARSZAWSKIM 1642 ROKU

Nie łatwo określić wysokość wydatków posłów i senatorów litewskich związanych z uczestnictwem w sejmach walnych czasów króla Władysława IV. Ustalona w III Statucie Litewskim w 1588 r. wysokość diet poselskich wahała się, w zależności od powiatu, od 120 do 200 kop groszy litewskich (czyli 300–500 złp). W związku z narastającą inflacją w drugiej połowie XVII w. wynosić ona mogła nawet 6384 zł (gdyby udało się ściągnąć całość podatków). Koszty diet ponosiła szlachta danego powiatu, a wysokość poboru ustalono na sejmikach przedsejmowych. Kwoty te mówią nam, jaką sumę uważano za niezbędną do utrzymania posłów w okresie sejmowym, wliczając w to zapewne koszty transportu, zamieszkania i wyżywienia, a nie o tym ile faktycznie wydawano¹. Prawdopodobnie posłowie kupowali również na własne potrzeby produkty, czy to trudne do nabycia w okolicach, z których pochodzili czy takie, które były w miejscu sejmowania dostępne w większym wyborze lub niższej cenie, czego nie uwzględniano przy okazji ustalania wysokości poselszczyzny. Nie można zapominać, że

¹ W. Czaplinski, *Sejm w latach 1587–1696* [w:] *Historia sejmiku polskiego*, t. 1, red. J. Michalski, Warszawa 1984, s. 243–244; A. Filipczak-Kocur, *Kto wypłacał diety poselskie w XVII wieku?* [w:] *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*, red. K. Iwanicka, M. Skowronek, K. Stembrowicz, Warszawa 1996, s. 68–73; H. Lulewicz, *Společno-polityczna elita Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1640–1645*, mps pracy doktorskiej (Instytut Historii UW, Warszawa 1984); A. Радаман, *Ухвалы соймакаў і шляхецкіх з'ездаў Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага ў сістэме нарматыўнага рэгулявання фінансавання соймавых паслоў у другой палове XVI — пачатку XVII ст.*, „Вест. БДПУ. Сер. 2”, nr 4(46), 2005, s. 16–21; A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002, s. 138–143; tenże, *Diety poselskie w Wielkim Księstwie Litewskim XVI–XVII wieku na przykładzie sejmiku żmudzkiego* [w:] *Z dziejów kultury prawnej. Studia ofiarowane profesorowi Juliuszowi Bardachowi w dziewięćdziesięciolecie urodzin*, Warszawa 2004, s. 599–606.

jej wysokość wynikała także z chęci, lub raczej niechęci, do dodatkowego opodatkowania się uczestników sejmiku. Była więc osiągnana na podstawie kompromisu między oczekiwaniami posłów, a tym, co chcieli im dać współobywatele. Do wydatków ponoszonych przez senatorów nie dysponujemy jednak nawet takimi źródłami. Ewentualne rekompensaty wydatków miały raczej symboliczny charakter. Przykładowo konstytucje sejmowe z 1598 i 1611 r. zwalniały senatorów obecnych na sejmie z płacenia poselszczyzny². Nie wynikało to z domniemanej wyższości dochodów senatora nad posłem, gdyż w realiach litewskich nie zawsze miało to miejsce³, lecz raczej z faktu, że przynajmniej część urzędów senatorskich posiadała dosyć poważne uposażenie. Tymczasem wiemy, że wydatki te były znaczne. W ich skład wchodziły koszty przygotowań (odpowiednie wyekwipowanie orszaku i taboru), transportu, często uroczystego wjazdu⁴ oraz samego pobytu. W tym ostatnim przypadku wchodziły w grę zarówno wydatki ponoszone na stancję (we własnym dworze bądź pałacu⁵ lub w wynajmowanej gospodzie⁶), wyżywnie ludzi i koni, ale także zakupy towarów, w tym luksusowych, dokonywane w miastach sejmowych lub w drodze do nich. Doliczyć do tego trzeba koszty ewentualnych napraw czy uzupełnienia zniszczonego sprzętu (środków transportu, przewożonych mebli, w tym łóżek, bielizny pościelowej, naczyń kuchennych, stołowych)⁷. Możemy się z nimi zapoznać przede wszystkim poprzez analizę nielicznie zachowanych w archiwach o proveniencji prywatnej rachunków dotyczących tych wydatków, czy spisów ruchomości zakupionych w okresie sejmów. W tym kontekście interesujący jest rejestr wydatków związanych z obecnością Mikołaja Kiszki, podskarbiego wielkiego litewskiego i kasztelana trockiego, na sejmie warszawskim 1642 r. Pozwala on nie tylko poznać wysokość wydatków jednego z litewskich senatorów podczas sejmiku i zapoznać się z ich strukturą, ale także zadać pytanie o ewentualny wpływ pobytu posłów i senatorów w miastach sejmowych na rozwój ich rzemiosła i handlu artykułami luksusowymi. Edycję tego rejestru zamieszczono w aneksie.

Mikołaj Kiszka (ok. 1588–1644) był drugim synem Stanisława, wojewodzica witebskiego i Barbary z Chodkiewiczów Kiszków⁸. Pochodził z rodziny, która

² A. Zakrzewski, *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000, s. 141–142.

³ Z reguły jednym z posłów powiatowych zostawał przedstawiciel jednej z możliwych rodzin litewskich, z kolei część urzędów senatorskich obsadzana była częściej przez zamożną szlachtę niż magnaterię. Chociaż więc senat litewski był stosunkowo nieliczny, to jednak pozostawał wewnętrznie zróżnicowany społecznie i majątkowo i nigdy nie stał się reprezentacją wyłącznie magnaterii litewskiej. Nie było w takiej sytuacji niczym nadzwyczajnym, że posłowie bywali zamożniejsi niż senatorowie. Por. A. Rachuba, *Wielkie Księstwo Litewskie*, s. 141.

⁴ J.A. Chrościcki, *Sztuka i polityka. Funkcje propagandowe sztuki w epoce Wazów 1587–1668*, Warszawa 1983, s. 124–140, U. Augustyniak, *Dwór i klientela Krzysztofa Radziwiłła (1585–1640). Mechanizmy patronatu*, Warszawa 2001, s. 356–361.

⁵ T. Zielińska, *Szlacheccy właściciele nieruchomości w miastach XVIII w.*, Warszawa 1987; U. Augustyniak, *Siedziby sejmowe litewskiego magnata w Warszawie w 1. połowie XVII wieku*, „Rocznik Warszawski”, t. 34, 2006, s. 35–56.

⁶ A. Berdecka, *Zajazdy i hotele w dawnej Warszawie (XVI–XVIII w.)*, „Rocznik Warszawski”, t. 14, 1976, s. 147–157.

⁷ U. Augustyniak, *Dwór i klientela*, s. 305–313.

⁸ T. Wasilewski, *Kiszka Mikołaj h. Dąbrowa (ok.1588–1644), podskarbi W. Ks. Lit.* [w:] *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB), t. 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1966–1967, s. 513–514.

w XVI w. zaliczała się do najmożniejszych w Wielkim Księstwie Litewskim⁹. Jego babką ojcystą była Anna z Radziwiłłów, dziedziczka rajgrodzko-goniądzkiej linii tej rodziny. W pierwszej ćwierci następnego wieku Kiszkwowie znaleźli się jednak w trudnej sytuacji majątkowej i politycznej. Powodem kłopotów były ogromne zapisy finansowe Jana Kiszki, kasztelana wileńskiego (stryja Mikołaja) dla żony Elżbiety z Ostrogskich¹⁰, kalectwo ojca¹¹ oraz niechęć Zygmunta III, uważającego młodych Kiszków (Mikołaj miał jeszcze trzech braci: Stanisława, biskupa żmudzkiego¹², Janusza, ostatecznie wojewodę połockiego i hetmana wielkiego litewskiego¹³, Krzysztofa, wojewodę witebskiego¹⁴ oraz dwie siostry, Annę Krzysztofową Radziwiłłową, wojewodzinę wileńską i hetmanową wielką litewską oraz Barbarę Krzysztofową Chodkiewiczową, wojewodzinę wileńską) za zbyt silnie związanych z nielubianym przez króla Krzysztofem Radziwiłłem. Nie pomogła tu ani ich konwersja na katolicyzm, ani fakt, że najstarszy z braci, Stanisław, biskup żmudzki, był w latach 20. XVII w. jednym z najaktywniejszych działaczy reformy katolickiej na Litwie. Sytuację tę zmieniło dopiero objęcie tronu przez Władysława IV. Skorzystaliby na tym najbardziej Janusz i właśnie Mikołaj Kiszkwowie. Ten ostatni urodził się prawdopodobnie ok. 1588 r. Pobierał nauki za granicą, w którejs z szkół niemieckich. Wiemy, że przebywał tam w 1606 r., prawdopodobnie z dziećmi Lwa Sapięhy, kanclerza wielkiego litewskiego¹⁵. Był dwukrotnie żonaty. Po raz pierwszy ożenił się w 1612 r. z Barbarą z Radziwiłłów, córką Albrychta Radziwiłła, pierwszego ordynata kleckiego, marszałka wielkiego litewskiego i Anny z Ketlerów, księżny kurlandzkiej. Barbara zmarła przed 22 VIII 1614 r.¹⁶ Rozliczenia po śmierci żony

⁹ N. Asadauskiene, *Kiškų gimine LDK XV — XVII a. genealoginis tyrimas*, Vilnius 2003; Z. Spieralski, *Kiszka Mikołaj h. Dąbrowa (zm. 1587), wojewoda podlaski* [w:] PSB, t. 12, s. 512–513, tenże, *Kiszka Piotr h. Dąbrowa (zm. 1534), wojewoda połocki* [w:] PSB, t. 12, s. 514–515; tenże, *Kiszka Stanisław Piotrowicz h. Dąbrowa (zm. 1513 lub 1514), marszałek hospodarski i ziemski* [w:] PSB, t. 12, s. 515–517; J. Zawadzki, *Anna z Radziwiłłów Kiszczynna 2. v. Sadowska — burzliwe losy dziedziczki fortuny* [w:] *Władza i prestiż. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. J. Urwanowicz, E. Dubas-Urwanowicz, P. Guzowski, Białystok 2003, s. 381–392; tenże, *Siedziby Kiszków i Radziwiłłów na Białorusi w XVI–XVIII wieku*, Warszawa 2002; tenże, *Stanisław Kiszka, wojewodzie witebski. Losy głuchoniemego magnata* [w:] *Świat pogranicza*, red. M. Nagielski, A. Rachuba, S. Górczyński, Warszawa 2003, s. 121–136; tenże, *Dwory, zamki i pałace w siedzibach Kiszków h. Dąbrowa do połowy XVII wieku*, „Barok. Historia — Literatura — Sztuka”, t. 13, 2006, nr 1, s. 95–115, tenże, *Krzysztof Kiszka jako wojewoda witebski w latach 1639–1646* [w:] *Litwa w epoce Wazów. Prace ofiarowane Henrykowi Wisnerowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, red. W. Kriegseisen, A. Rachuba, Warszawa 2006, s. 219–235.

¹⁰ J. Zawadzki, *Anna z Radziwiłłów Kiszczynna*, s. 381–392.

¹¹ J. Zawadzki, *Stanisław Kiszka*, s. 121–136.

¹² Z. Spieralski, *Kiszka Stanisław h. Dąbrowa (1584–1626), biskup żmudzki* [w:] PSB, t. 12, s. 517–518.

¹³ T. Wasilewski, *Kiszka Janusz h. Dąbrowa (ok. 1586–1654), wojewoda połocki* [w:] PSB, t. 12, s. 508–510.

¹⁴ Tenże, *Kiszka Krzysztof h. Dąbrowa (ok. 1590–1546), wojewoda witebski* [w:] PSB, t. 12, s. 510–511.

¹⁵ Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Archiwum Warszawskie Radziwiłłów (dalej: AR), dz. V, nr 13855/12; list Lwa Sapięhy do Krzysztofa Radziwiłła, ze Słonimia, 31 XII 1606 r.

¹⁶ AGAD, AR, dz. X, nr 504; w dokumencie z tej daty Mikołaj Kiszka wspominał o niej jako o zmarłej. Została pochowana 15 IX 1614 r. w kościele parafialnym (później bernardyńskim) w Iwiu. AGAD, AR, dz. V, nr 676.

doprowadziły do konfliktów z jej matką¹⁷ i bratem, Januszem Albrechtem Radziwiłłem¹⁸. Ostatecznie sprawa nie miała poważniejszych następstw, ale zapewne nie przysporzyła Kiszce przyjaciół w nieświeskiej linii Radziwiłłów.

Już w 1615 r. Mikołaj ożenił się powtórnie. Jego żoną została Helena z Obór Leśniowska h. Kolumna, córka Jana, starosty parnawskiego i brańskiego, kasztelana czerskiego¹⁹. Wywodziła się z rodziny pochodzącej z ziemi czerskiej na Mazowszu, ale silnie związanej z Podlasiem. Jej stryj Marcin był kasztelanem podlaskim²⁰, a rodzony brat Heleny, Adam, starostą brańskim²¹. Starostwo to trzymał także następny z braci Prokop, kasztelan od 1646 r., a wojewoda podlaski od 1652 r. W chwili małżeństwa z Kiszką Krystyna była już podwójną wdową po Janie Radziwińskim, wojewodzie podlaskim, a następnie po Stanisławie Stadnickim, kasztelanie przemyskim.

Kariera polityczna Mikołaja rozwijała się stopniowo. W 1615 r. został wybrany na posła na sejm z powiatu oszmiańskiego²². W latach 1617, 1623, 1630 i 1637 był marszałkiem Trybunału Głównego Litewskiego²³. W 1617 r. został wojewodą derpskim. Już jako senator uczestniczył w pracach parlamentu w latach 1618²⁴ i 1626²⁵. W 1626 r. został wojewodą mścisławskim. Na sejmiku wileńskim w 1630 r. przydany został do pomocy obranemu dyrektorem Lwu Sapieże, wojewodzie wileńskiemu, ze względu na jego podeszły wiek²⁶. Po śmierci Zygmunta III uczestniczył wraz z innymi senatorami koronnymi i litewskimi w rozmowach dotyczących przygotowań do konwokacji i elekcji²⁷. Brał udział

¹⁷ W AGAD (AR, dz. IV, nr 611) zachowało się 5 listów Anny z Ketlerów Radziwiłłowej do Mikołaja Kiszki, dworzanina królewskiego, pisanych z Krakowa od 3 I do 30 X 1615 r. Obserwować w nich możemy, jak początkowa serdeczność nadawczyni zmienia się w oziębłość, a ostatecznie w zdecydowane zniecierpliwienie.

¹⁸ Wydaje się, że miał on wątpliwości co do autentyczności testamentu Kiszczyny. „Testament zeszej siostry mojej (o którym po te czasy nie słyszeć było) dopiero się zjawiał, co na jaki sposób uczyniono radnym wiedział, nie bez *suspity* bowiem te rzeczy uważać mi przychodzi”. AGAD, AR, dz. IV, nr 175; w liście z Klecka, 6 VI 1615 r.

¹⁹ H. Kotarski, *Leśniowski Jan h. Kolumna vel Roch (zm. 1596)* [w:] PSB, t. 17, s. 180–181.

²⁰ H. Kowalska, *Leśniowski Marcin h. Kolumna vel Roch (zm. 1593)* [w:] PSB, t. 17, s. 181–184.

²¹ Przed 1620 r. ożenił się z kuzynką Mikołaja Kiszki, późniejszego podskarbiego, Elżbietą, córką starosty drohickiego Mikołaja Kiszki. Starostwo brańskie otrzymał po swym, zmarłym w 1595 r., ojcu Janie, kasztelanie czerskim. O tej linii rodziny, zob. J. Siedlecki, *Kariera Prokopa Leśniowskiego, starosty brańskiego (ok. 1590–1653)* [w:] *Drobna szlachta podlaska w XVI–XIX wieku. Materiały sympozjum w Hołnach Mejera (26–27 maja 1989)*, red. S.K. Kuczyński, Białystok 1991, s. 128

²² AGAD, AR, dz. II, nr 620; razem z Janem Isajkowskim Dołmatem, pisarzem skarbowym litewskim.

²³ *Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696). Spis*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Warszawa 2007, s. 35–36, 159, 162, 177, 180, 199, 221, 223; *Pamiętniki Bogusława i Samuela Kazimierza Maskiewiczów (wiek XVII)*, oprac. A. Sajkowski, Wrocław 1961, s. 209.

²⁴ J. Seredyka, *Sejm 1618 r.*, Opole 1988, s. 142.

²⁵ J. Seredyka, *Parlamentarzyści polscy od XVI do XX w.*, Opole 1999, s. 26–27; tenże, *Sejm w Toruniu w 1626 r.*, Warszawa 1966, tenże *Senatorowie na sejmach z lat 1611–1623*, Opole 1990.

²⁶ AGAD, AR, dz. V, nr 6707; Jan Kiersnowski, podsędek nowogródzki do Krzysztofa Radziwiłła, hetmana polnego lit., z Wilna, 17 IV 1630 r.

²⁷ AGAD, AR, dz. V, nr 13855/20.

w sejmach elekcyjnym i koronacyjnym 1632 r.²⁸ oraz w obradach parlamentu w latach 1635, 1639 i 1642²⁹. W 1640 r., z niewiadomych przyczyn, zrezygnował z wyjazdu na sejm, pomimo że był już w drodze do Warszawy³⁰. W 1636 r. został, po swym szwagrze Krzysztofie Chodkiewiczu, kasztelanem trockim³¹. Ukoronowaniem jego kariery była nominacja w październiku na urząd podskarbiego wielkiego litewskiego po śmierci poprzednika, Mikołaja Tryzny³². O nominacji dowiedział się na krótko przed 12 XI 1640 r., którego to dnia datowane są trzy listy wysłane przez niego do króla, królowej i Stanisława Pstrokońskiego z podziękowaniami za nominację królewską oraz poparcie udzielone mu przez pozostałych respondentów. Z listu do Pstrokońskiego dowiadujemy się, że w tamtym momencie nie był w stanie wypłacić królowi całej sumy należnej za urząd, wysłał na razie 1000 talarów bitych, Pstrokońskiemu zaś przekazał za protekcję 150 złp. Anna Filipczak-Kocur pozytywnie oceniła jego działania na tym urzędzie, wskazując na podejmowane przez Mikołaja próby zwiększenia dochodów monarszych. Podkreślała też wyjątkową aktywność podskarbiego³³. Ustąpił przy tym z kasztelanii trockiej.

Najważniejszą siedzibą podskarbiego litewskiego było Iwie w powiecie oszmiańskim, na północ od Niemna³⁴. Tutaj najczęściej przebywał i z tego też miejsca przeważnie wyruszał do Warszawy³⁵. Zmarł bezpotomnie 31 III 1644 r. w Wilnie.

Przejdźmy do interesujących nas wydatków sejmowych Kiszki. Ich rejestr sporządzono 22 III 1642 r. w Warszawie³⁶. Wydatki objęły okres od 3 lutego do 23 marca³⁷ 1642 r. i wyniosły 13314 złotych 17 groszy i 8 denarów. Nie obejmują więc kosztów przygotowań do wyjazdu do Warszawy i zapewne przynajmniej

²⁸ W. Kaczorowski, *Sejmy konwokacyjny i elekcyjny w okresie bezkrólewia 1632 r.*, Opole 1986; tenże, *Sejm koronacyjny w Krakowie 1633 r.*, Opole 2010; tenże, *Senatorowie Rzeczypospolitej uczestniczący w sejmach 1597–1632*, Opole 1993.

²⁹ AGAD, AR, dz. V, nr 6763; wiemy w każdym razie, że starał się u Krzysztofa Radziwiłła o zgodę na zamieszkanie w czasie obrad tych sejmów w jego warszawskiej „kamienicy”.

³⁰ AGAD, AR, dz. V, nr 6763.

³¹ *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy t. 2: Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, A. Haratym, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczanki, Warszawa 2009, nr 528.

³² H. Lulewicz, A. Rachuba, *Urzednicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII w. Spisy*, Kórnik 1994, nr 1220. Urząd sprawował faktycznie od 8 XI 1640 r., od tej daty też wypłacano mu jurgielt (roczne wynagrodzenie pieniężne), AGAD, AR, dz. II, nr 1211, s. 30. A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587–1648. Projekty — ustawa — realizacja*, Warszawa 2006, s. 230 — błędnie 8 X 1640 r. Stanisław Żuk 28 X 1640 r. przesłał Kiszce gratulacje z powodu objęcia tej godności. AGAD, AR, dz. V, nr 19011.

³³ A. Filipczak-Kocur, *Skarbowość*, s. 230–231, 359–361.

³⁴ J. Zawadzki, *Siedziby Kiszaków*, s. 47–48; tenże, *Dwory, zamki i palace w siedzibach Kiszaków*, s. 95–115; tenże, *Majątek magnacki jako mikrokosmos szlachecki na przykładzie dóbr Iwie w powiecie oszmiańskim do połowy XVII wieku [w:] Patron i dwór. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas-Urwanowicz, J. Urwanowicz, Warszawa 2006, s. 133–146.

³⁵ O roli Iwia świadczy też fakt, że na 78 listów Mikołaja Kiszki zachowanych w Archiwum Radziwiłłów (dz. V, nr 676) aż 28 wysłano z tej miejscowości lub z folwarków należących do dóbr iwiejskich.

³⁶ Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску (dalej: НГАБ), f. 694, opis 4, nr 2009, k. 53–53v.

³⁷ Tak w dokumencie, mimo tego, że w tytule podano datę 22 marca.

części wydatków na powrót do Iwia. Twórca rejestru³⁸ podzielił je na kilka oddzielnie podsumowanych części, w kolejności: wydatki na wyroby złotnicze, cenne materiały i stroje podskarbiego, podróż oraz pobyt w Warszawie. Poniżej omówione one zostaną w innej kolejności, najpierw wydatki na podróż, następnie na pobyt w Warszawie, na stroje, tkaniny i wyroby złotnicze.

Do Warszawy wyruszył podskarbi ze swego rodzinnego Iwia. Ważnym etapem podróży były Łomazy, klucz majątkowy w ekonomii brzeskiej, który 28 II 1641 r. król Władysław IV wypuścił mu warendę roczną³⁹. W 1642 r. Mikołaj Kiszka zawarł z Samuelem Osińskim, ciwunem berzańskim, oberszterem gwardii królewskiej, dzierżawcą ekonomii brzeskiej, umowę na trzyletnią arendę klucza łomazkiego, od św. Jana 1642 do św. Jana 1645 r. za 5000 złp rocznie. Z niedatowanego, ale pochodzącego z czasów tej arendy inwentarza dowiadujemy się, że z czynszów i opłat oraz za żyto, owies, gorzałkę, sól otrzymywano rocznie z tego klucza 6327 zł i 23 gr. Dochodziły do tego jeszcze pożytki z gumna dwornego, ogrodów, obory, dochody od sprawowania sądów patrymonialnych, a także z handlu wołami, które nie zostały wyliczone⁴⁰. Znaczenie gospodarcze Łomaz podnosiła bliskość Bugu, którym spławiano towary rolne. Korzystne położenie dworu łomazkiego na szlaku do Warszawy było z pewnością dodatkową, może nawet najważniejszą, przyczyną zawarcia przez Kiszkę tego kontraktu. W ośrodku tym, leżącym mniej więcej w połowie drogi między Iwiem a Warszawą, można było odpocząć, a przede wszystkim uzupełnić zapasy⁴¹. Mikołaj Kiszka także w poprzednich latach dbał o posiadanie takiej stacji etapowej do stolicy. Świadczy o tym zrzeczenie się w 1633 r. starostwa wilkomierskiego⁴² na rzecz Mikołaja Tryzny, kuchmistrza wielkiego litewskiego⁴³, co było konieczne, by jednocześnie uzyskać starostwo wołkowyskie po Piotrze Woynie, podstolim

³⁸ Niestety dokument nie został podpisany, nie wiemy więc kto go sporządził. Zapewne był to ktoś odpowiedzialny za kontrolę wydatków w okresie podróży i obrad parlamentarnych. Możliwe że wydatki wstępnie rozliczał ktoś inny lub w inny sposób. Mogło się to wiązać z wykorzystaniem do większości prac poddanych iwiewskich w ramach ich powinności.

³⁹ Klucz składał się z miasteczka Łomazy z folwarkiem. Opłatę ustalono na pokaźną kwotę 7000 złp. Lietuvos valstybes istorijos archyvas (dalej: LVIA), F. 1280, op. 2, nr 184.

⁴⁰ AGAD, AR, dz. X, nr 510. Zachowały się dwa inwentarze Łomaz z tego okresu, pierwszy z 25 III 1642 r. opisuje dwór i folwark łomazki, drugi zaś — niedatowany, prawdopodobnie spisany w 1642 lub 1643 r., zawiera przedstawione przeze mnie zestawienie dochodów. W skład klucza wchodziły: dwór, folwark i miasteczko Łomazy, wójtostwo wortelskie z wsiami Koszoty, Wortel, Studzionka, Łubianka, Kozły, wójtostwo hosczańskie z wsiami Hoscza, Tuczna, Wiski, Kopytnik i Grotówka.

⁴¹ O roli, jaką pełniły podlaskie dobra Krzysztofa Radziwiłła w jego działalności parlamentarnej, zob. U. Augustyniak, *Podlaska klientela Krzysztofa II Radziwiłła* [w:] *Drobna szlachta podlaska*, s. 88–89.

⁴² Mikołaj Kiszka otrzymał je w 1621 r., chociaż już 10 IX 1610 r. Marcejan Giedroyc uzyskał królewską zgodę na cesję starostwa wilkomierskiego na rzecz Mikołaja Kiszki, dworzanina JKM. AGAD, Zbiór Materiałów Różnej Proweniencji (dalej: ZMRP), nr 300, s. 105. Nie ma jednak śladów faktycznego przejęcia już wtedy tego starostwa przez Kiszkę, por. AGAD, AR, dz. V, nr 2967; list Kaspra Denhoffa do Krzysztofa Radziwiłła, z Warszawy 24 VII 1621 r., a także AGAD, AR, dz. V, nr 4560/II; Aleksander Gosiewski do Krzysztofa Radziwiłła, z Wilna, 12 VII 1621 r.

⁴³ AGAD, AR, dz. X, nr 519. Władysław IV, listem datowanym z Wilna 8 VI 1633 r., informował Kiszkę o wysłaniu komisarzy mających ustalić prawa do sumy zapisanej na starostwie. LVIA, F. 1280, op. 2, nr 184.

litewskim⁴⁴. Już jednak w 1636 r. zrezygnował ze starostwa wołkowyskiego i na powrót objął starostwo wilkomierskie⁴⁵. Jest to o tyle zastanawiające, że sądząc z płaconej z tych królewszczyzn tzw. nowej kwarty wynikać by mogło, że starostwo wilkomierskie, przynajmniej z dóbr ziemskich, przynosiło znacznie niższe dochody niż wołkowyskie. Z pierwszego płacono 349 złp kwarty rocznie, z drugiego 782 złp⁴⁶. Przeważył zapewne fakt posiadania przez Kiszzków w powiecie wilkomierskim znacznych dóbr dziedzicznych i ich poważnej pozycji politycznej. Wołkowysk leżący na drodze z Wilna do Warszawy mógł być dla Mikołaja atrakcyjny w przełomowym okresie końca panowania Zygmunta III i początkach panowania jego syna, gdy Kiszkanie od nowa próbowali, tym razem z dobrym skutkiem, zyskać łaskę monarszą i wejść do elity politycznej Rzeczypospolitej. Możliwe że liczył na stałe utrzymanie pozyskanego po podlaskich krewniakach Ciechanowca, leżącego na zachód od Wołkowyska⁴⁷.

Z rejestru wynika, że koszty finansowe podróży oraz pobytu w Warszawie wyniosły 5023 złote 2 grosze i 4 denary. Niestety trudno ocenić, czy podane w rejestrze wydatki na podróż odnoszą się do drogi z Iwia do Warszawy i z powrotem, czy dotyczą tylko wydatków poniesionych w Warszawie⁴⁸ (również w formie wypłat dla osób udających się już z powrotem do Łomaz). Tę drugą ewentualność sugeruje tytuł omawianego dokumentu. Wiemy, że obejmują one okres od 3 lutego do 23 marca, nie wiemy jednak, kiedy Mikołaj Kiszka pojawił się w Warszawie. Sejm obradował w od 11 do 26 lutego⁴⁹. Jeszcze 26 I 1642 r. był w Wilnie, skąd pisał do brata Janusza, że musi być obecny na sejmie ze względu na starania o buławę wielką litewską i dzierżawę myt starych dla niego⁵⁰. Stamtąd, przez Iwie, mógł w ciągu 8 dni dotrzeć do Warszawy. Równie dobrze jednak mógł nieco dłużej przebywać w swej posiadłości, a nad Wisłę dotrzeć dopiero na rozpoczęcie sejmu. Tak czy inaczej, rejestr nie zawiera wydatków poniesionych na przygotowanie wyprawy oraz spisu naturalistów (żywności, paszy dla koni itp.) zabranych z Iwia i Łomaz⁵¹. Chociaż produkty te uzyskiwano z dóbr ziemskich,

⁴⁴ O tym, że przywiązywał dużą wagę do posiadania tego starostwa świadczy fakt szybkiego wykupienia z rąk spadkobiercy podstolego litewskiego, Łukasza Woyny, ciężającej na tym starostwie oraz wójtostwie wołkowyskim sumy wynoszącej 3200 kop gr lit. (8000 złp), którą Kiszka musiał spłacić spadkobiercy, co zrobił do 26 VII 1633 r., kiedy został przez niego skwitowany. AGAD, AR, dz. X, nr 620.

⁴⁵ T. Wasilewski, *Kiszka Mikołaj*, s. 514.

⁴⁶ AGAD, AR, dz. X, nr 509.

⁴⁷ Kazimierz Leon Sapieha do Mikołaja Kiszki, 1 IV 1637 r. AGAD, AR, dz. V, nr 13848.

⁴⁸ W tym także zadatek na gospodę na przyszły sejm. Podobnie postąpił rok wcześniej. 26 IV 1641 r. Balcer Strubicz pisał z Warszawy do Mikołaja Kiszki o pomyślnym załatwieniu gospód na następny sejm. AGAD, AR, dz. V, nr 5466.

⁴⁹ W. Konopczyński, *Chronologia sejmów polskich 1493–1793*, Kraków 1948, s. 151.

⁵⁰ Niestety nie wiemy, kiedy Mikołaj Kiszka przybył do Warszawy. Wydaje się, że podróż z Iwia mogła trwać około tygodnia, tym samym rejestr ten obejmowałby także wydatki poniesione podczas podróży. Mógł jednak pojawić się w stolicy wcześniej (3 lutego). AGAD, AR, dz. V, nr 676.

⁵¹ W podróż zabierano dużą ilość ruchomości. Znamy spis naczyń kuchennych sporządzony 11 I 1637 r., przed wyruszeniem na sejm warszawski. Obejmuje on 71 przedmiotów metalowych (półmiski, misy, kotły, rożny), sito z łyka, obrusy i płótna. Z kolei ze spisu przedmiotów zabranych przez Krzysztofa Kiszkę, gdy wybierał się do Warszawy w 1641 r., dowiadujemy się, że zabrał ze sobą większość posiadanych wyrobów srebrnych oraz znaczną część

to miały one jednak przecież swoją wartość rynkową, którą należałoby uwzględnić w szacunkach poniesionych przez podskarbiego wydatków. Dotyczy to także powrotu do Iwii oraz niezbędnego zapewne remontu, części przynajmniej środków transportu⁵². Niestety w tym względzie zdani jesteśmy wyłącznie na domysły. Wydaje się jednak, że musiały znacznie przekraczać 6000 złotych, tym samym podnosząc ogólne koszty co najmniej do 15 tys. złp⁵³.

Koszty utrzymania i podróży można porównać z przychodami uzyskiwanymi przez Kiszkę ze wspomnianego klucza łomazkiego, które wynosiły rocznie 6327 zł i 23 gr. Do tego doliczyć należy dochody z gumna dwornego, ogrodów, obory, dochody od sprawowania sądów patrymonialnych oraz z handlu wołami, których nie uwzględniono w inwentarzu. Odliczyć od tej kwoty należy jednak wydatki na pensje urzędników i na utrzymanie miejscowego dworu⁵⁴.

Szczęśliwie pozostałe wydatki nie budzą takich wątpliwości. Na materiały, obicia i ubiory wydano łącznie 3831 złotych 24 groszy i 4 denary. Zwraca uwagę zakup cennych materii na delię, kurtę i ferezję dla samego podskarbiego, łącznie za 263 zł i 9 gr, do czego dodać należy guzy rubinowe za 464 zł. Na zakupy te wydano więc znaczną kwotę. Wydaje się, że można traktować je raczej jako wyjątkowe, po latach kłopotów finansowych podskarbi mógł wreszcie zadbać o sprawienie sobie, a zapewne także sługom, odpowiednich do godności strojów.

Koszty wyrobów złotniczych wyniosły 4640 zł i 15 gr. W ich skład wchodziła biżuteria, srebra stołowe, zegarek oraz dwa przedmioty liturgiczne. Zdecydowanie najdroższy był pierścień z diamentem, wyceniony na 2100 zł, blisko o połowę mniej warta była srebrna, pozłacana miednica z nalewką, przeznaczona na prezent dla ks. Marcjana Tryzny, biskupa pomocniczego wileńskiego, podkanclerzego litewskiego. Trybularz oraz monstrancja przeznaczone były zapewne dla ufundowanego przez Mikołaja klasztoru bernardynów w Iwii⁵⁵. Warte były razem 580 zł, przy czym Kiszka wydał tylko 323 zł, a resztę pokrył przekazaniem starej monstrancji ważącej 16 grzywien, zapewne pierwotnie będącej na uposażeniu iwiejskiego kościoła parafialnego, przekazanego przy okazji fundacji bernardynom (w zamian Mikołaj Kiszka wzniósł nowy, drewniany kościół parafialny).

Czy wyliczone przez twórcę rejestru 13314 zł (a może raczej — jak wskazałem wyżej — 15 tys. zł) było w 1642 r. sumą znaczną? Trzymając się przykładów związanych z Mikołajem Kiszką i jego najbliższą rodziną możemy stwierdzić, że scedowane na niego 18 VII 1641 r. przez Łukasza Opalińskiego, marszałka wielkiego koronnego i jego żonę Zofię z Daniłowiczów starostwa gieranońskie

wyrobów z cyny i miedzi. Zapewne podobnie postępował jego brat Mikołaj. AGAD, AR, dz. X, nr 561.

⁵² Nie można wykluczyć, że przynajmniej część woźniców zaliczała się do poddanych odpracowujących pańszczyzną sprzężają, której wymiar musiał być pomniejszony o czas podróży.

⁵³ W koszty wliczyć należy także prace poddanych oraz towary pozyskane z folwarków własnych. Nic jednak nie wiemy o ich wielkości.

⁵⁴ Patrz przypis 39.

⁵⁵ *Kościóły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa wileńskiego*, t. 4, red. M. Kałamajska-Saeed, Kraków 2011, s. 55–111. Oba te przedmioty zostały zapewne zrabowane podczas najazdu moskiewskiego. Dzisiaj w kościele pobernardyńskim przechowywana jest monstrancja z 3. ćwierci XVIII w. oraz trybularz z 1. ćwierci XVIII w. Tamże, s. 67, 68; ilustracje 178, 180, 192.

i lipniskie w pow. oszmiańskim⁵⁶ przynosiły wówczas łącznie 5414 kop i 48 gr lit. (13537 złp) przychodu rocznie⁵⁷. Pamiętać przy tym musimy, że czysty dochód starosty (należy go pomniejszyć o wydatki na urzędników, kościoły, utrzymanie dworów, bieżące wydatki, podatki — a tylko te ostatnie w 1644 r. wyniosły 918 złp 18 gr) był znacznie mniejszy. Rozległe ciwuństwo retowskie na Żmudzi⁵⁸ przynosiło w 1644 r. z 558 włók osiadłych miejskich i wiejskich, z zaścianków, „od bojar z włók konnych” oraz z arendy młynów i karczem (czyli bez dochodów z folwarków ciwuna) 5901 kop i 50 gr lit. (14754 złp i 18 gr). Transakcja kupna-sprzedaży Ciechanowca w powiecie drohickim zawarta 10 IX 1636 r. z Kazimierzem Leonem Sapiehą, pisarzem wielkim litewskim, wynosiła 35 tys. złp⁵⁹. W takim kontekście trzeba uznać omawiane wydatki sejmowe za znaczne. Należy też postawić pytanie, czy podobne kwoty wydawał podczas poprzednich pobytów na sejmach? Nie wydaje się to możliwe. Jak już zaznaczyłem, jego sytuacja finansowa aż do połowy lat 30. XVII w. była trudna. Mikołaj stale pozostawał w kłopotach finansowych, zaciągał pożyczki, często pod zastaw majątków ziemskich lub ich części. W niektórych przypadkach zmuszony był do ich wyprzedazy. Dopiero ostatnie lata życia, a szczególnie początek następnego dziesięciolecia, przyniosły mu liczne nadania monarsze, które w istotny sposób zmieniły jego sytuację finansową⁶⁰. Można więc powiedzieć, że wcześniej wybierał się do Warszawy i Krakowa niejako wbrew tym kłopotom, licząc na pozyskanie łaski monarszej (pomijam tu ewentualne obywatelskie zaangażowanie, które zawsze trudno jednoznacznie określić, chociaż w wypadku Mikołaja Kiszki nie można go wykluczyć)⁶¹. Jeśli wierzyć biskupowi łuckiemu Andrzejowi Gembickiemu, zapewne w końcu lat 30. XVII w. ksieni benedyktynek drohickich Zofia Kiszczanka „oto i teraz drugiemu dała podskarbiemu [Mikołajowi Kiszce] szesnaścieset złotych, **co nie miał o czem do króla zajechać do Warszawy** [podkreślenie — JZ]”.

⁵⁶ Ostateczne potwierdzenie tej transakcji miało miejsce 18 IX 1641 r. po uzyskaniu zgody królewskiej i wypłaceniu przez Kiszkę umówionej sumy. AGAD, AR, dz. X, nr 517.

⁵⁷ AGAD, AR, dz. X, nr 517. Z włości gieranońskiej, nosowickiej i remizowskiej oraz miast należących do starostwa gieranońskiego 1251 kop gr lit., z folwarków gieranońskiego, nosowickiego i remizowskiego 1080 kop gr lit., z włości lipniskiej z miastem 1535 kop gr, a z folwarku lipniskiego 1447 kop, ze stawów lipniskich i gieranońskich 100 kop gr lit.

⁵⁸ Mikołaj Kiszka otrzymał je 19 IX 1643 r. w Grodnie po śmierci Apolonii z Jasińskich Mosalskiej, wojewodziny mińskiej. AGAD, ZMRP, nr 300, s. 109. W 1644 r. uzyskał od Andrzeja Karola Stankiewicza, pisarza ziemskiego kowieńskiego, i jego żony Krystyny z Zenowiczów 14 „obrebów alias koni” wraz z zamieszkującymi je bojarami w tymże ciwuństwie. AGAD, AR, dz. X, nr 518.

⁵⁹ AGAD, ZMRP, nr 300.

⁶⁰ Na zbyt długie cieszenie się nimi nie pozwoliła mu śmierć w 1644 r. W efekcie zmarł jako człowiek zadłużony, pomimo że jednocześnie skarb litewski winien był mu kilkadziesiąt tysięcy złotych, niemniej długi wciąż jeszcze przeważały nad wierzytelnościami.

⁶¹ Tak pisał o tym sam zainteresowany: „Acz był umysł mój jadąc do Warszawy niedługo się tam bawiąc nazad do Litwy się zwrócić, zaczynam według czasu uważając potrzeby od jego Mości pana ojca wybrałem się: lecz iż po tym inaczej rzeczy padli, pomniąc też na zacność domu naszego, jako przed tym kwitnął, częścią przez defect naturi pana ojca naszego, częścią też niedbałość naszych niemal upadł, udałem się do posług K. Je. M., upatrując to [...] że znowu powstać może i snadniejszy pożytek do posług Rzeczypospolitej mieć mogę.” W dalszej części listu narzekał na brak środków finansowych i prosił adresata o pożyczkę. Mikołaj Kiszka do Krzysztofa II Radziwiłła, z Krakowa 28 III 1609 r. AGAD, AR, dz. V, nr 676.

I dalej: „A co są Kiszkwie ladacy, gołocy, nie mają nic, a kto się ich boi, oto drugi co mnie straszono powiadając, że miał Grochów zajechać — to on usłyszawszy o mnie zląkł się, uciekł co najprędzej do Litwy a cosz potęga jego, za dostatki, miałby zajechać Grochow **a on i do domu nie miał o czym i sta złotych nie miał w mieszku, od króla się wracając zaczemby się dowłóki aż u Żyda w Brześciu wziął i zadłużył się** [podkreślenie — JZ], a co mnie tu straszy tymi kalekami [...]. Straszono mnie podskarbiem [...] niechajby jeno spróbował szczęścia, a niechby się potkał ze mną. Zdławiłbym go ja w garści jako świerszcza, złamał, skruszył”⁶². Opinia ta, nawet jeśli uznamy ją za skrajną i przesadzoną, w jakimś stopniu oddaje trudności podskarbiego i jego brata z finansowaniem podróży do Warszawy. Sytuacja w 1642 r. wyglądała już inaczej. Reasumując, prezentowane wydatki uznać należy za większe od przeciętnych⁶³.

Istotne jest pytanie: jaką część całkowitych rocznych dochodów Mikołaja Kiszki stanowiły w 1642 r. jego wydatki sejmowe? W wyniku spadkobrania, kontraktów z braćmi i długotrwałego procesu o dobra po podlaskiej linii Kiszaków, w jego rękach na krócej lub dłużej znalazły się Iwie i Dołhinów w powiecie oszmiańskim, Dziewałtów w pow. wilkomierskim, Czernie i Bolkowo w pow. brzeskim, Muśniki, Upniki i Poporcie w powiatach wileńskim, wilkomierskim i brasławskim, Olżewo⁶⁴ i Ciechanowiec⁶⁵. Do połowy lat 30. XVII w. zmuszony był jednak do sprzedaży Dołhinowa, Czerni, Upnik, Olżewa i Ciechanowca. Majątki, których pozostawał właścicielem, także były zastawiane w części lub w całości. Dotyczy to nawet Iwia, będącego główną siedzibą, które za jego czasów stały się lokalnym centrum kulturalnym i gospodarczym. Nie wiemy niestety, czy wznosił od nowa czy tylko przebudował istniejący drewniany dwór, który jednak za jego czasów pod względem wykonania i wyposażenia mógł się równać z niejednym murowanym pałacem. Ufundował tu też szkołę parafialną oraz klasztor bernardynów, któremu podarował tamtejszy murowany późnogotycki kościół parafialny, a dla lokalnej parafii wystawił nowy kościół drewniany. Dobra iwiejskie zostały w istotny sposób przebudowane. Założono nowe miasteczko nad Niemnem, na miejscu dawnej Dąbrówki, nazwane na cześć właściciela Mikołajewem (w tym samym czasie jeden z folwarków przemianowany został na cześć żony na Helenowo). Mikołajewo miało spełniać rolę portu dla dóbr Kiszki. Podskarbi wznosił w swym nowym miasteczku także obszerny i wygodny dwór. Na dużą skalę wprowadził do dóbr iwiejskich arendarzy żydowskich, a część tamtejszych wsi przeniósł z pańszczyzny na czynsz⁶⁶. Część iwiejskich folwarków pozostawała jednak w zastawach u różnych osób.

⁶² „Słowa księdza Gembickiego biskupa łuckiego formaliter mówione na miejscach różnych, a naprzód w Janowie”. AGAD, AR, dz. X, nr 485.

⁶³ O wzroście wydatków na wyroby luksusowe w ostatnich latach życia Mikołaja Kiszki świadczy porównanie dwóch spisów sreber stołowych, z 7 I 1637 r. i 6 VI 1643 r. Liczba przechowywanych w Iwiu sreber wzrosła w tym czasie ze 139 do 192, czyli niemal o 40 procent. AGAD, AR, dz. X, nr 525, s. 142–143; ГІАБ, ф. 694, оп. 4, nr 956, т. 1, к. 56–56 v.

⁶⁴ AGAD, AR, dz. X, nr 545.

⁶⁵ AGAD, ZMRP, nr 300, s. 108–109. Umowa zawarta została w Wilnie 10 IX 1636 r., ostateczny dokument sprzedaży praw wieczystych do Ciechanowca miał być przedstawiony przed aktami grodzkimi w Warszawie 3 II 1637 r.

⁶⁶ J. Zawadzki, *Siedziby Kiszaków*, s. 47–65.

Reasumując, nie wydaje się możliwe, by w 2. połowie lat 30. i w latach 40. XVII w. dobra własne Kiszki przynosiły dochód większy niż 20 tys. złp rocznie. Szczęśliwie w tym samym czasie szybko rosły dochody z królewskich i piastowanych przez niego funkcji publicznych (podskarbiego). Możemy przyjąć, że w najlepszym pod względem dochodów z królewskich roku 1644 Mikołaj Kiszka mógł liczyć na przychód z ekonomii mohylewskiej, ciwuństwa retowskiego, starostw gieranońskiego i lipniskiego w łącznej wysokości około 72 tys. złp, do tego doliczyć trzeba kilka tysięcy złotych polskich z Łomaz i kilkanaście tysięcy ze starostwa sądowego wilkomierskiego oraz trudne do określenia, ale zapewne liczone w tysiącach, dochody z tytułu sprawowania urzędu podskarbiego. W 1636 r. otrzymał roczną pensję z dochodów ekonomii mohylewskiej⁶⁷. W październiku 1641 r. król nadał podskarbiemu pensję w wysokości połowy złotego polskiego z każdej włóki ekonomii brzeskiej, grodzieńskiej, mohylewskiej, olitskiej i szawelskiej⁶⁸. Nie do oszacowania są jego dochody nieformalne, które otrzymywał załatwiając różne sprawy zainteresowanym stronom. Z pewnością były one niemałe⁶⁹. Łącznie mógł więc liczyć na co najmniej 100 tys. złp dochodu, oprócz tego, co uzyskiwał z dóbr dziedzicznych. Pamiętać tu jednocześnie musimy, że sprawowanie urzędu podskarbiego wymuszało na Kiszce ponoszenie dodatkowych, często bardzo znacznych wydatków. Przede wszystkim zmuszony był pełnić funkcję faktycznego bankiera monarchy, kredytuując różne jego wydatki. W chwili śmierci Mikołaja skarb państwa winien mu był, według jego braci i spadkobierców, 59237 złp, a według komisji powołanej do wyliczenia długu skarbu wobec zmarłego ministra mniej, bo 32614 złp⁷⁰. Jednocześnie nie mógł on sobie pozwolić na zaniedbywanie obciążeń podatkowych, jak robili to często magnaci, w tym bracia podskarbiego. Nie zmienia to jednak faktu, że w prywatnym budżecie podskarbiego dochody z królewskich i funkcji stanowiły jego najistotniejszą część. W 1642 r. dochody z tytułu sprawowania urzędów były mniejsze, prawdopodobnie jednak przekroczyły 50 tys. złp. Łącznie więc podskarbi mógł

⁶⁷ Mikołaj Kiszka do Krzysztofa Radziwiłła, z Iwia, 11 I 1636 r., pisał o darowiznie przez króla sumy z dochodów z ekonomii mohylewskiej za poprzednie zasługi (udział w oblężeniu Smoleńska i w pospolitym ruszeniu do „Wołoch” — chodzi o udział w wyprawie chocimskiej z litewskim pospolitym ruszeniem) w czasach Zygmunta III oraz Władysława IV aż do koronacji. Prosił o nieutrudnianie wypłat. AGAD, AR, dz. V, nr 676.

⁶⁸ LVIA, f. 1280, op. 2, nr 184; listy do posesorów ekonomii datowane są z Warszawy 12 X 1641 r., listy do poddanych poszczególnych ekonomii datowane są z Warszawy w 1641 r., bez daty dziennej i miesięcznej.

⁶⁹ Pewne pojęcie o skali jego działań jako podskarbiego daje rejestr listów podawczych z czasów jego, krótkiego przecież, podskarbiostwa na dzierżawę litewskie. Obejmuje on listę ponad 240 dokumentów, a nie jest z pewnością kompletny. Wystawienie każdego listu wiązało się z odpowiednią gratyfikacją finansową. Szczątkowo zachowana korespondencja Mikołaja Kiszki przechowywana w AGAD (w dziale V AR) pokazuje w sposób bardzo instruktywny gwałtowny wzrost liczby respondentów po jego awansie na urząd podskarbiego. Wielokrotnie proszono go w listach o pomoc w załatwieniu spraw związanych przeważnie ze staraniami o objęcie królewskich. Można domniemywać, że starania o protekcję były z reguły związane z różnego rodzaju darowiznami. Jeżeli uznamy, że Mikołaj Kiszka, jako podskarbi, uczestniczył w załatwianiu (ze skutkiem pozytywnym lub negatywnym) rocznie co najmniej 100 spraw, to osiągnane przez niego nieformalne dochody musiały być znaczne.

⁷⁰ W skład komisji wchodził biskup chełmski Stanisław Pstrokoński i marszałek nadworny litewski Antoni Jan Tyszkiewicz. AGAD, AR, dz. X, nr 509.

liczyć w tym roku na przychód w wysokości 70 tys. złotych. O poprawie jego sytuacji finansowej świadczy też fakt, że po 1636 r. nie był już zmuszony sprzedawać majątków ziemskich, a ich zastawy stawały się rzadkością⁷¹. W tym kontekście kwota 15 tysięcy, choć znaczna, możliwa była do wygospodarowania.

Kolejnym istotnym pytaniem jest to, czy należy uznać zakupione w 1642 r. obiekty za wyjątkowe, czy raczej typowe. Jest oczywiste, że koszty podróży i utrzymania zależały od wielkości orszaku oraz od chęci (i możliwości) zaprezentowania swej pozycji obecnym podczas obrad sejmowych. Czy jednak zakupione wówczas towary (srebra, materie i wyroby z nich oraz przyprawy) były nabywane także podczas innych sejmów? Pewne wskazówki zdają się potwierdzać, że — przynajmniej jeśli chodzi o wyroby złotnicze — tak właśnie było. Otóż wiemy, że w 1632 r. zakupił w Warszawie, zapewne w czasie obrad sejmu konwokacyjnego, wiele wyrobów srebrnych⁷². W tym samym roku, w związku z elekcją, dokonał kolejnych zakupów⁷³. Podobnie zachował się w następnym roku w Krakowie na koronacji Władysława IV⁷⁴. Jak widzimy, oficjalne wizyty w stolicach (na sejmach i koronacji) Mikołaj konsekwentnie wykorzystywał do nabywania wyrobów ze srebra. Tyle, że wydatki te, zgodnie z jego ówczesnymi możliwościami finansowymi, były kilkakrotnie mniejsze niż w 1642 r. Nie znaczy to, że powiększał swój skarbiec wyłącznie przy tych okazjach. Mamy informacje o zakupach robionych w listopadzie 1637 r. w Mińsku⁷⁵. Ponieważ w tym roku był marszałkiem trybunału litewskiego, to wydaje się, że znów wykorzystał czas pełnienia obowiązków publicznych na zakupy.

Niestety niedatowany jest rejestr, w którym wyszczególniono „Srebro w Wilnie okupione Jego Miłości Pana wojewody mściśławskiego”, czyli przed 1636 r., gdy otrzymał nominację na kasztelaniego trocką⁷⁶. Nie dziwi, że właśnie w Wilnie⁷⁷, będącym ważnym centrum złotnictwa nie tylko na Litwie, ale i w całej

⁷¹ Jednak w 1641 r. zastawił Muśniki wraz folwarkiem Poszyrwinty na 3 lata Sebastiano wi Sperkowiczowi, sekretarzowi królewskiemu i burmistrzowi wileńskiemu za 36 tys. złp. AGAD, AR, dz. X, nr 673; dz. XXV, nr 2557. Z kolei w 1642 r. zaciągnął zobowiązania finansowe na łączną sumę 23100 złp. AGAD, AR, dz. X, nr 559, 641; НГАБ, ф. 694, оп. 4, nr 2010.

⁷² „Które srebro jest przykupione d. 2 januarii. Kubek [w tym samym roku] co w Warszawie kupiono. Naliwka z miednicą złocista, wybijana — 1. Czarka złocista, wybijana — 3. Lichtarzów miejscami złocistych, dziurkowanie drobne po nich — 2. Rynka srebrna — 1”. AGAD, AR, dz. X, nr 525, s. 145–146.

⁷³ „Na elekcję srebro kupione. Łyżek złocistych — 10. Na frymark dano łyżek starych 4. Srebro od kosturka sztuk 2”. Tamże.

⁷⁴ „Rejestr spisania srebra co się kupowało w Krakowie na koronacji w roku teraz 1633 miesiąca marca d. 25 spisane. Naprzód Naliwka z miednicą złocista zł. 480. Misy z wagą zł 305. Flaszki srebrne, wewnątrz złociste zł. 151. Przystawki srebrne z brzegach złociste zł 126. Kubek, wewnątrz złocisty zł 23. Flaszeczka na ocet zł 34.”, co razem dało 1119 zł”. Tamże.

⁷⁵ „Lichtarzów wybijanych wielkich, białych dwa. Waza grzywien 6 skojcy półpięta. Rynka biała wielka jedna waży grzywien 2 skojcy dwadzieścia półtrzecia. Łyżek białych dziesięć. Waza grzywien trzy skojcy półtrzecia. Szczypce odmienione białe.”, AGAD, AR dz. X, nr 525, s. 131.

⁷⁶ „Talerzów węglastych brzegi i herby złociste, trzynaście. Wagą grzywien trzydzieści dwie i skojcy 4. Tace wszystkie złociste dwie. Wagą grzywien dwie, skojec jeden. Kufel trybowany wielki złocisty z nakrywką jeden. Waży grzywien cztery i skojcy cztery”. AGAD, AR, dz. X, nr 525, s. 131.

⁷⁷ Mikołaj Kiszka bywał w Wilnie regularnie, zarówno ze względu na sprawowane funkcje, jak i sprawy osobiste. Wysłał z tego miasta niewiele mniej listów niż z dóbr iwiejskich, bo 22. AGAD, AR, dz. V, nr 676.

Rzeczypospolitej⁷⁸, Kiszka nabywał chętnie wyroby złotnicze, w tym także te najbardziej się wyróżniające. Świadczy o tym kolejny rejestr sreber. „Srebro w Wilnie przybyte w roku 1643. miesiąca Decembra dnia 28 spisane”⁷⁹. Z zawartych w testamencie dyspozycji dowiadujemy się, że zapisał swemu cyrulikowi Bartoszowi Ottonowi „konew wielką złocistą z monetą starą tu w Wilnie robioną i flaszę garncową srebrną [...] niech ten pracowitych swych posług ode mnie bierze”, na marginesie dodano jeszcze „i apteczkę hebanową z różnymi sztukami srebrnymi Bartoszowi naznaczam”⁸⁰. Z tego samego dokumentu dowiadujemy się, że jego dług wobec Ottona powstał w wyniku przywiezienia przez niego z Gdańska srebra — prawdopodobnie gotowych wyrobów złotniczych. Zapewne nabywał także podobne wyroby w innych ośrodkach. Jak wynika z tego, prawdopodobnie niepełnego, zastawienia Mikołaj Kiszka nabywał wyroby złotnicze w Warszawie, Krakowie, Gdańsku, Wilnie i Mińsku, często w czasie pełnienia funkcji publicznych. Prawdopodobnie nie był w tym względzie wyjątkiem⁸¹ i inni uczestnicy obrad sejmowych, przybywający do miejsc obradowania parlamentu lub udając się na dwór monarszy także kupowali różnorodnie towary, w tym wyroby luksusowe. Zwróćmy uwagę, że Kiszka musiał nabywać, przynajmniej w większości, towary gotowe, wytwarzane — jak to się wtedy mówiło — „na skład”, bo w czasie krótkiego pobytu trudno byłoby zrealizować konkretne zamówienia. Niestety nie wiemy, czy kupione wyroby złotnicze wytwarzane były na miejscu, czy raczej sprowadzane je na czas sejmów, będący przecież okresem koncentracji w jednym miejscu części elity politycznej i majątkowej Rzeczypospolitej. Zapewne było i tak, i tak. Trudno sobie przecież wyobrazić, żeby kupcy z wielkich miast pruskich nie wykorzystywali nadarzających się okazji. Trzeba zwrócić uwagę, że zasoby argentiariów podskarbiego litewskiego były nawet w latach 40. XVII w. raczej skromne⁸² w porównaniu z tym, czym dysponowali Radziwiłłowie, Ostrogscy czy inne wielkie rodziny magnackie. Zapewne więc nabywali oni przy takich okazjach znacznie większe ilości wyrobów luksusowych. Rodzi to pytanie o rolę miast sejmowych (w omawianym okresie, to

⁷⁸ B.R. Vitkauskienė, *Złotnictwo wileńskie ludzie i dzieła XVI–XVIII wiek*, Warszawa 2006.

⁷⁹ „Półmisków jednakiej roboty z brzegami złocistemi tuzinów dwa. Talerzów jednakiej roboty z brzegami złocistemi tuzinów dwa. Flaszka auszpurskiej roboty z wierzchu miejscami, a wewnątrz wszytka złocista z mąsztukiem i szrubą jedna. Tace dwie złocista kranisaste [!]. Roztruchan wielki wszytek złocisty z wierzchem, a na wierzchu quiat drotowy. [Na lewym marginesie dopisek ręką Mikołaja Kiszki]: Rostruchan oddano moskowskiemu posłowi”. НГАБ, ф. 694, оп. 4, nr 956, т. 1, к. 57.

⁸⁰ AGAD, AR, dz. X, nr 506.

⁸¹ Jego brat, wspominany już Krzysztof Kiszka, nieustannie pozostający w długach, faktyczny bankrut, przywiózł jednak z Warszawy w 1641 r. nabyte zapewne właśnie tam dwa roztruchany, czarę wielką, drugą żłobkowana i garnek srebrny. AGAD, AR, dz. X, nr 561. Widać trudno było się oprzeć pokusie zakupów mimo ciągłych procesów o niespłacone długi, za co (a właściwie za niewypełnianie dekretów sądowych w sprawach o długi) kilkanaście razy skazywany był na banicję. Por. J. Zawadzki, *Krzysztof Kiszka jako wojewoda witebski*, s. 219–235.

⁸² O jakości tychże pozostających w rękach Janusza Kiszki świadczy fakt, że Kazimierz Pac, pisarz wielki litewski, przygotowując się do legacji do Moskwy pożyczył od niego srebra oraz karetę, aby mógł godnie reprezentować Rzeczpospolitą, za co dziękował mu 25 VI 1647 r. AGAD, AR, dz. V, nr 11205. Janusz Kiszka dziedziczył po Mikołaju, wraz z bratem Krzysztofem i prawdopodobnie bratankiem Januszem Radziwiłłem. Możliwe więc, że przejął po podskarzim również część jego kosztowności.

przede wszystkim Warszawa, w znacznie mniejszym stopniu Kraków) w handlu wyrobami złotniczymi i innymi dobrami luksusowymi. Zapewne szczegółowa kwerenda w rachunkach (do połowy XVII w. zachowanych raczej szczerkowo) magnackich ujawniłaby przypadki podobne do omawianego.

ANEKS

Roku 1642 miesiąca marca 22 dnia rejestr wydatków różnych
w Warszawie na sejmie dwuniedzielnym.

Орг. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску, ф. 694, оп. 4, спр. 2009, л. 53–53v.

Mañstrantia wielka, miescami złocista, która waży grzywien 22 bez łotów pięciu, grzywna po złotych 24 item, dano na odmianę mañstrantia starą ze dwiema pacifikałami, która ważyła grzywien szesnaście, grzywnę dano po złotych 16, co uczyni za mañstrantia starą złotych 257 [właściwie powinno być 256!], dodano gotowymi złotych 263–15, summa czyni złotych 520–15.

Miednica z nalewką miescami złocista, która ważyła grzywien 44 i łutów 9, grzywna po złotych 25, którą darowano jego miłości ks. [Marcjanowi Tryznie] podkanclerzemu [litewskiemu], dano za nie złotych 1114.

Guzy jego miłości rubinowe, za które dano złotych 464.

Pierzścień jego miłości dyamentowy, za który dano złotych 2100.

Za zegarek z lewką złotych 295.

Za olsterko ze czterma sztukami złocistemi, to jest solniczka, łyszka, nóż i widelec, dano za to złotych 36.

Za solniczkę z osobą na niej stojącej [!] złotych 52.15.

Za trybularz⁸³ grzywien 3 bez łutów trzech, grzywna po złotych 21 czyni złotych 59–15.

Teleta⁸⁴ wzorzystego łokci 20 bez półczwierci, łokieć po złotych 23, czyni złotych 457–4.

Złotogłowa [!] tureckiego sztuczkę, za którą dano złotych 340.

Za parę kobierców złotych 80.

Za dwie sztuczki bagazij⁸⁵ złotych 18.

Aksamitu karmazynowego łokci 11, łokieć po złotych 15, złotych 165. Aksamitu czarnego wzorzystego łokci 19 1/2, łokieć po złotych 12, złotych 234. Atlasu karmazynowego łokci 13, łokieć po złotych 7, złotych 91. Szkarłatu łokci 5 po złotych 20, złotych 100. Za 3/4 atlasu ze złotem, złotych 35. Za dwa łokcie kitajki⁸⁶ i półczwierci złotych 11–7 1/2. Summa za to złotych 636–7 — 4.

Aksamitu na deli[j]kę⁸⁷ jego miłości łokci 9 po złotych 15–15, złotych 139–15. Kanawacu florenskiego⁸⁸ łokci 5 1/2 po złotych 7, złotych 38–15. Atlasu i aksamitu

⁸³ Kadzielnica.

⁸⁴ Bogata tkanina jedwabna, często przetykana złotem.

⁸⁵ Tkanina bawełniana.

⁸⁶ Cienka tkanina jedwabna.

⁸⁷ Suknia wierzchnia pochodzenia wschodniego.

⁸⁸ Rodzaj tkaniny.

wzięto dla p. wojewodzica za złotych 169. Atlasu do deli[j]ki i na lisztewkę złotych 5. Sum za to złotych 352.

Atlasu na kurtę jego miłości czarnego łokci 9, po złotych 6–6, kitajki barszczowej pod kurtę jego miłości łokci 2 po złotych 4, czyni złotych 8, sumą za to 63–24.

Fale[n]diszu⁸⁹ czarnego na ferezyja⁹⁰ jego miłości łokci 5 po złotych 12, czyni złotych 60.

Za ośm sztuk obicia opon złotych 1700.

Kitajki żółtej łokci 4 po złotych 4 czyni złotych 16.

Za pasamany⁹¹ i za frendzlą do delmatyk [!] cewek 19, cewka po złotych 5–15⁹² czyni złotych 104– 5.

Za frędzle złotą i za pasamany cewek 6 po złotych 6 czyni złotych 57.

Za półszusta łota jedwabiu, lot po groszy 22 ½ czyni złotych 4–4.

Sumą za to wszystko złotych 8291–9–4⁹³.

Summą złotych 8291–9–4.

Za korzenia do kuchnie i za wety⁹⁴ na bankiety brane złotych 185–7.

Za wino, tak w drogę, jako i w Warszawie przez wszystek czas brane złotych 400–17.

Za piwo, tak w Warszawie, jako i w drodze jadąc do Łomaz brane 112–5 — 4.

Za drwa złotych 196.

Za owies, za siano i za słomę, tak w Warszawie jako i w drodze do Łomaz brane złotych 529–23.

Kozłowiczowi, tak w Warszawie jako i w drodze jadąc do Łomaz dawano złotych 915.

Kowalowi od przekowywania koni i naprawowania wozów w Warszawie złotych 17–10.

Strawnych pieniędzy od dnia 3 Februarii do dnia 23 marca, tak na czeladź jak na konie służne złotych 810.

Na strawę dano Niezdzińskiemu, Poderwinskiemu i Brzozowskiemu, wozy z końmi odsyłając do Łomaz i do Iwia złotych 151.

Summą złotych 3317–2–4.

Od gospód panu Strurbiczowi⁹⁵ przez sejm od gospody złotych 500.

Gospodarzowi w skarbowej kamienicy gdzie sładzy stali złotych 30.

Panu Markiewiczowi na zadatek stajen na sejm przysły złotych 30.

Jadąc na sejm do Warszawy sługom, komornikom i inszej czeladzi według rejestru złotych 1200.

Summą złotych 1706.

Summą wszystkiego rozchodu złotych 13314–17–8.

⁸⁹ Wysokiej jakości tkanina wełniana.

⁹⁰ Szata wierzchnia wschodniego pochodzenia.

⁹¹ Taśmy, obszycia, lamówki.

⁹² Tu i dalej — forma zapisu zachowana za rękopisem; oznacza: złotych-groszy-denarów. W źródłach litewskich denary czasami zapisywano jako „pieniążki”.

⁹³ Przekreślone.

⁹⁴ Słodkie desery.

⁹⁵ Balcer Strubicz, patrz przypis 47.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Archiwum Główne Akt Dawnych:

- Archiwum Warszawskie Radziwiłłów, dz. II, nr 620, 1211; dz. IV, nr 175, 611; dz. V, nr 676, 2967, 4560/II, 5466, 6707, 6763, 11205, 13848, 13855/12, 13855/20, 19011; dz. X, nr 485, 504, 506, 509–510, 517–519, 525, 545, 559, 561, 620, 641, 673; dz. XXV, nr 2557.
- AGAD, Zbiór Materiałów Różnej Proweniencji, nr 300.

Lietuvos valstybes istorijos archyvas, F. 1280, op. 2, nr 184

Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Мінску, ф. 694, opis 4, 956, т. 1; nr 2009–2010.

Pamiętniki Bogusława i Samuela Kazimierza Maskiewiczów (wiek XVII), oprac. A. Sajkowski, Wrocław 1961.

Opracowania

Asadauskiene N., *Kiškų gimine LDK XV — XVII a. genealoginis tyrimas*, Vilnius 2003.

Augustyniak U., *Dwór i klientela Krzysztofa Radziwiłła (1585–1640). Mechanizmy patronatu*, Warszawa 2001.

Augustyniak U., *Podlaska klientela Krzysztofa II Radziwiłła* [w:] *Drobna szlachta podlaska w XVI–XIX wieku. Materiały sympozjum w Hołnach Mejera (26–27 maja 1989)*, red. S.K. Kuczyński, Białystok 1991, s. 88–89.

Augustyniak U., *Siedziby sejmowe litewskiego magnata w Warszawie w 1. połowie XVII wieku*, „Rocznik Warszawski”, t. 34, 2006, s. 35–56.

Berdecka A., *Zajazdy i hotele w dawnej Warszawie (XVI–XVIII w.)*, „Rocznik Warszawski”, t. 14, 1976, s. 147–157.

Chrościcki J.A., *Sztuka i polityka. Funkcje propagandowe sztuki w epoce Wazów 1587–1668*, Warszawa 1983.

Czapliński W., *Sejm w latach 1587–1696* [w:] *Historia sejmu polskiego*, t. 1, red. J. Michalski, Warszawa 1984, s. 243–244.

Deputaci Trybunału Głównego Wielkiego Księstwa Litewskiego (1582–1696). Spis, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Warszawa 2007.

Filipczak-Kocur A., *Kto wypłacał diety poselskie w XVII wieku?* [w:] *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane Profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziestolecie pracy twórczej*, red. K. Iwanicka, M. Skowronek, K. Stembrowicz, Warszawa 1996, s. 68–73.

Filipczak-Kocur A., *Skarbowość Rzeczypospolitej 1587–1648. Projekty — ustawy — realizacja*, Warszawa 2006.

Kaczorowski W., *Sejm koronacyjny w Krakowie 1633 r.*, Opole 2010.

Kaczorowski W., *Sejmy konwokacyjny i elekcyjny w okresie bezkrólewia 1632 r.*, Opole 1986.

Kaczorowski W., *Senatorowie Rzeczypospolitej uczestniczący w sejmach 1597–1632*, Opole 1993.

Konopczyński W., *Chronologia sejmów polskich 1493–1793*, Kraków 1948.

- Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa wileńskiego*, t. 4, red. M. Kałamajska-Saeed, Kraków 2011.
- Kotarski H., *Leśniowski Jan h. Kolumna vel Roch (zm. 1596)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 17, Wrocław-Warszawa-Kraków 1972, s. 180–181.
- Kowalska H., *Leśniowski Marcin h. Kolumna vel Roch (zm. 1593)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 17, Wrocław-Warszawa-Kraków 1972, s. 181–184.
- Lulewicz H., *Spółeczno-polityczna elita Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1640–1645*, mps pracy doktorskiej (Instytut Historii UW, Warszawa 1984).
- Rachuba A., *Diety poselskie w Wielkim Księstwie Litewskim XVI–XVII wieku na przykładzie sejmiku żmudzkiego* [w:] *Z dziejów kultury prawnej. Studia ofiarowane profesorowi Juliuszowi Bardachowi w dziewięćdziesięciolecie urodzin*, Warszawa 2004, s. 599–606.
- Rachuba A., *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569–1763*, Warszawa 2002.
- Seredyka J., *Parlamentarzyści polscy od XVI do XX w.*, Opole 1999.
- Seredyka J., *Sejm 1618 r.*, Opole 1988.
- Seredyka J., *Sejm w Toruniu w 1626 r.*, Warszawa 1966.
- Seredyka J., *Senatorowie na sejmach z lat 1611–1623*, Opole 1990.
- Siedlecki J., *Kariera Prokopa Leśniowskiego, starosty brańskiego (ok. 1590–1653)* [w:] *Drobna szlachta podlaska w XVI–XIX wieku. Materiały sympozjum w Hołnach Mejera (26–27 maja 1989)*, red. S.K. Kuczyński, Białystok 1991, s. 127–140.
- Spierski Z., *Kiszka Mikołaj h. Dąbrowa (zm. 1587), wojewoda podlaski* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 512–513.
- Spierski Z., *Kiszka Piotr h. Dąbrowa (zm. 1534), wojewoda połocki* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 514–515.
- Spierski Z., *Kiszka Stanisław h. Dąbrowa (1584–1626), biskup żmudzki* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 517–518.
- Spierski Z., *Kiszka Stanisław Piotrowicz h. Dąbrowa (zm. 1513 lub 1514), marszałek gospodarski i ziemski* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 515–517.
- Urzędnicy centralni i dostojnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego XIV–XVIII w. Spisy*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, Kórnik 1994.
- Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, oprac. H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, A. Haratym, przy współpracy A. Macuka i J. Aniszczyki, Warszawa 2009.
- Vitkauskienė B.R., *Żłotnictwo wileńskie ludzie i dzieła XVI–XVIII wiek*, Warszawa 2006.
- Wasilewski T., *Kiszka Janusz h. Dąbrowa (ok. 1586–1654), wojewoda połocki* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 508–510.
- Wasilewski T., *Kiszka Krzysztof h. Dąbrowa (ok. 1590–1546), wojewoda witebski* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 510–511.
- Wasilewski T., *Kiszka Mikołaj h. Dąbrowa (ok. 1588–1644), podskarbi W. Ks. Lit.* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 12, Wrocław-Warszawa-Kraków 1966–1967, s. 513–514.
- Zakrzewski A., *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI–XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*, Warszawa 2000.

- Zawadzki J., *Anna z Radziwiłłów Kiszczyna 2. v. Sadowska — burzliwe losy dzie-
dzicznej fortuny* [w:] *Władza i prestiż. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wie-
ku*, red. J. Urwanowicz, E. Dubas-Urwanowicz, P. Guzowski, Białystok 2003,
s. 381–392.
- Zawadzki J., *Dwory, zamki i pałace w siedzibach Kiszaków h. Dąbrowa do połowy
XVII wieku*, „Barok. Historia — Literatura — Sztuka”, t. 13, 2006, nr 1, s. 95–115.
- Zawadzki J., *Krzysztof Kiszka jako wojewoda witebski w latach 1639–1646* [w:] *Li-
twa w epoce Wazów. Prace ofiarowane Henrykowi Wisnerowi w siedemdziesiątą
rocznicę urodzin*, red. W. Kriegseisen, A. Rachuba, Warszawa 2006, s. 219–235.
- Zawadzki J., *Majątek magnacki jako mikrokosmos szlachecki na przykładzie dóbr
Iwie w powiecie oszmiańskim do połowy XVII wieku* [w:] *Patron i dwór. Magnateria
Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas-Urwanowicz, J. Urwanowicz,
Warszawa 2006, s. 133–146.
- Zawadzki J., *Siedziby Kiszaków i Radziwiłłów na Białorusi w XVI–XVIII wieku*, War-
szawa 2002.
- Zawadzki J., *Stanisław Kiszka, wojewodzie witebski. Losy głuchoniemego magnata*
[w:] *Świat pogranicza*, red. M. Nagielski, A. Rachuba, S. Górzyński, Warszawa
2003, s. 121–136.
- Zielińska T., *Szlachecy właściciele nieruchomości w miastach XVIII w.*, Warszawa
1987.
- Радаман А., *Ухвалы соймакаў і шляхецкіх з’ездаў Вялікага княства Літоўскага,
Рускага і Жамойцкага ў сістэме нарматыўнага рэгулявання фінансавання
соймавых паслоў у другой палове XVI — пачатку XVII ст.*, „Весці БДПУ. Серыя
2”, nr 4(46), 2005, s. 16–21.

Jarosław Zawadzki, Expenses of Mikołaj Kiszka, Grand Treasurer of Lithuania, at the General Sejm of Warsaw in 1642

Summary

The article aims to present the expenses, and their structure, as incurred by Mikołaj Kiszka, Grand Treasurer of Lithuania, in connection with his participation in the Warsaw Sejm of 1642. The expenses are presented against the background of his income from his own properties and royal estates. The publication also points out the role of the city in which the Sejm was held, mainly Warsaw, as places where the MPs purchased luxury goods, including mainly goldsmiths' products. A register of Mikołaj Kiszka's expenses is published in the appendix.

Słowa kluczowe: Mikołaj Kiszka, sejm walny, rejestr wydatków, towary luksusowe, Wielkie Księstwo Litewskie

Keywords: Mikołaj Kiszka, General Sejm, register of expenses, luxury goods, Grand Duchy of Lithuania